

KOGNITIV LINGVISTIKA VA INGLIZ VA RUS TILLARINING QIYOSIY**TAHLILI: KOGNITIV YONDASHUV**

Mukhammetkharisova Albina Ilgizovna

Chirchiq Davlat Universiteti Ingliz tili

+998973456411

Annotatsiya:

Ushbu ilmiy maqolada kognitiv tilshunoslik asoslari va uning tillarni tushunish va taqqoslashdagi ahamiyati o'rganiladi. Xususan, ingliz va rus tillarida kognitiv lingvistik xususiyatlarni tahlil qilishga, ularning o'xshash va farqli tomonlarini ko'rsatishga qaratilgan. Ushbu tadqiqot kognitiv jarayonlar til strukturasi qanday shakllantirishi va madaniy va kognitiv omillarning til va fikrga ta'sirini yoritishga qaratilgan.

1.Kirish

Kognitiv tilshunoslik tilning kognitiv jarayonlarni qanday aks ettirishi va shakllanishini o'rganadigan tilshunoslikning bir tarmog'idir. U tilning tuzilishi va qo'llanilishini shakllantirishda inson bilishining hal qiluvchi rolini ta'kidlaydi. Kognitiv lingvistika kognitiv jarayonlarni o'rganish orqali tillarni tahlil qilish va taqqoslashda innovatsion yondashuvni ta'minlaydi, bunga misol sifatida ingliz va rus tillari o'rtasidagi taqqoslash misol bo'ladi.

Kognitiv lingvistikada til o'z qoidalariga ega bo'lgan alohida tizim emas, balki bizning fikrimiz, idrok va tajribamizning aksi sifatida qaraladi. Bu yondashuv tilning nafaqat muloqot quroli, balki inson bilishining asosiy jihati ekanligini ta'kidlaydi.

Kognitiv tilshunoslar til bilan bog'liq bo'lgan turli kognitiv jarayonlarni o'rganadilar, masalan, turkumlashtirish, kontseptualizatsiya, metafora va ikoniklik. Ular ushbu jarayonlarning turli tillar va madaniyatlarda tilning tuzilishi va ishlatilishiga qanday ta'sir qilishini o'rganadilar.

Masalan, kognitiv lingvistika ingliz va rus tillari o'rtasidagi farqlar haqida tushunchalar olib keldi. Ingliz tili ma'noni etkazish uchun grammatik tuzilmalarga va so'z tartibiga tayansa, rus tili ko'pincha bir xil ma'noni ifodalash uchun so'zlar ichidagi morfologik o'zgarishlarga tayanadi. Bu farq ushbu tillarda so'zlashuvchilar tomonidan qo'llaniladigan turli kognitiv jarayonlar va strategiyalarni aks ettiradi.

Kognitiv tilshunoslik, shuningdek, til bizning kognitiv jarayonlarimizni qanday shakllantirishini o'rganadi. Masalan, tilda metaforadan foydalanish mavhum tushunchalarni qanday kontseptsiyalash va tushunishimizni shakllantirishi mumkin. Mashhur "vaqt - pul" misoli, bu metafora tushunchasi bizning vaqtni idrok etishimiz va xatti-harakatlarimizga qanday ta'sir qilishini ko'rsatadi.

Umuman olganda, kognitiv tilshunoslik til va bilish o'rtasidagi murakkab munosabatlarni chuqurroq tushunishni ta'minlaydi. Tilning asosini tashkil etuvchi kognitiv jarayonlarni o'rganib, u tilning qanday tuzilishi, ishlatilishi va tushunilishi haqida o'ziga xos nuqtai nazarni

taqdim etadi. Ushbu yondashuv tilni o'zlashtirish, tarjima va til o'rgatish kabi sohalar uchun jiddiy ta'sir ko'rsatadi.

2. Kognitiv tilshunoslik asoslari

2.1 Mujassamlangan bilish

Kognitiv tilshunoslik tilning jismoniy tajribalar, pertseptiv tizimlar va kontseptual tuzilishga asoslanganligini ta'kidlaydi. Mujassamlangan bilish jismoniy tanani fikr va tilni shakllantirishda markaziy o'rinni egallaydi. U hissiy tajribalar, vosita qobiliyatlari va tilni tushunish o'rtasidagi bog'liqlikni ta'kidlab, ingliz va rus til tizimlari haqida tushuncha beradi.

2.2 Kontseptual metafora

Kontseptual metafora nazariyasi mavhum tushunchalarni metafora xaritalari yordamida aniq tajribalar orqali tushunishni taklif qiladi. Ushbu nazariya ingliz va rus tillarida mavhum ma'nolarni etkazish uchun metafora iboralaridan foydalanish usullarini yoritadi. Tillararo tahlil madaniy va kontseptual tafovutlar tufayli ikki til o'rtasidagi metafora qo'llanilishidagi farqlarni ko'rsatadi.

2.3 Konstruktiv operatsiyalar

Konstruktiv operatsiyalar ma'ruzachilarning voqealar, ob'ektlar va hodisalarni aqliy jihatdan qanday tuzatayotganini tahlil qiladi. U tilning toifalash, ramkalar, prototiplar va kontseptual aralashtirish kabi kognitiv jarayonlarni qanday aks ettirishini o'rganadi. Ingliz va rus tillarini konstruktiv operatsiyalar nuqtai nazaridan solishtirish ushbu tillarning ma'lumotni qanday ifodalashi va talqin qilishidagi farqlarni ko'rsatadi.

3. Qiyosiy tahlil: ingliz va rus tillari

3.1 Leksik-semantik farqlar

Leksik elementlar kognitiv jarayonlar va madaniy tushunchalarni aks ettiradi. Ingliz va rus lug'atlarining qiyosiy tahlili turli xil madaniy istiqbollarni va kontseptualizatsiyalarni ochib beradi. Misol uchun, ingliz tilida hissiy holatlar uchun ko'plab so'zlar mavjud bo'lsa, rus tilida qarindoshlik atamaları uchun boy lug'at mavjud. Ushbu farqlar ma'ruzachilarning o'z tajribalarini idrok etish va ifodalash usullaridagi farqlarni ta'kidlaydi.

3.2 Grammatik tuzilmalar

Kognitiv tilshunoslik grammatika va kontseptual tuzilma o'rtasidagi o'zaro ta'sirga e'tibor beradi. Ingliz va rus tillarida grammatik konstruksiyalarni tahlil qilish ma'lumotlarning qadoqlanishi, zamon, aspekt va hatto grammatik jinsdagi farqlarni ko'rsatadi. Bu farqlar har bir tilning kognitiv jarayonlarni turlicha rasmiylashtirishini ko'rsatadi.

3.3 Metaforik naqshlar

Ingliz va rus tillaridagi metafora iboralarini qiyosiy tahlil qilish ularning qo'llanilishiga ta'sir qiluvchi madaniy va kontseptual omillarni aniqlaydi. Misol uchun, "vaqt - pul" ingliz tilida keng tarqalgan metaforik xaritalash bo'lsa, rus tilida "vaqt sifatida daryo" kabi turli xil metaforalardan foydalaniladi. Ushbu o'zgarishlar vaqtga nisbatan turli xil madaniy sxemalar va kognitiv istiqbollarni ko'rsatadi.

4. Natijalar va kelajakdagi tadqiqotlar

Kognitiv lingvistikani o'rganish va ingliz va rus kabi tillarning qiyosiy tahlillarini o'tkazish til, madaniyat va bilish o'rtasidagi murakkab munosabatlarni chuqurroq tushunishga yordam beradi. Kelajakdagi tadqiqotlar boshqa tillarni tadqiq qilish va kognitiv universal va lingvistik nisbiylik haqidagi tushunchamizni kengaytirish uchun kognitiv lingvistik nazariyalarni o'rganishni davom ettirishi kerak.

Xulosa

Kognitiv tilshunoslik kognitiv ob'ektiv orqali tillar o'rtasidagi o'xshashlik va farqlarni o'rganib, til tuzilishining kognitiv asoslarini ochish uchun nazariy asosni taklif qiladi. Ingliz va rus tillarining qiyosiy tahlili kognitiv jarayonlarning til tizimlarini qanday shakllantirishi va ta'sir qilishini ko'rsatadi. Ushbu kognitiv asoslarni tushunish orqali biz ikkala tilni va insoniy muloqotning kengroq kognitiv jihatlarini tushunishimizni kuchaytiramiz.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ganiyevich, Dosmatov Togonboy. "THE POWER OF INTERACTIVE METHODS IN TECHNOLOGY CLASSROOMS: ENHANCING LEARNING THROUGH ENGAGEMENT." Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 11.10 (2023): 347-349.
2. G'aniyevich, Do'smatov To'g'onboy. "THE FACTOR OF USING NEW PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES IN IMPROVING LESSON EFFICIENCY." (2022).
3. Rafikovna, Isakova Zukhra, Barkhayot Toshpolatovich, and Meyliboev Rakhmatali Inomjonovich. "THEORETICAL BASIS OF PREPARING FUTURE IT TECHNOLOGY TEACHERS FOR INNOVATIVE ACTIVITY." Web of Scientist: International Scientific Research Journal 3.11 (2022): 803-812.
4. Usmanovich, Olimov Baxtiyorjon, et al. "SELECTION OF ACTIVE TEACHING METHODS IN TECHNOLOGICAL TRAINING SESSIONS." International Journal of Early Childhood Special Education 14.7 (2022).
5. Rafikovna, Isakova Zukhraxon. "RAW MATERIALS OF SEWING MATERIALS: FIBER TYPES." Open Access Repository 9.11 (2022): 180-181.
6. Karimov, M. A., B. B. Yuldashov, and Q. O. Fayzullaev. "DIRECTIONS FOR USING COMPUTER TECHNOLOGIES IN TEACHING THE SCIENCE OF "DRAWING GEOMETRY"." EPRA International Journal of Research and Development (IJRD) 7.12 (2022): 92-95.
7. Toshpo'latovich, Yuldashev Odiljon. "THE IMPORTANCE OF USING NON-STANDARD TEST TASKS IN MONITORING STUDENT KNOWLEDGE." Open Access Repository 9.11 (2022): 44-53.
8. Yuldashev, O. T. "Development prospects of investment insurance product "Unit-Linked"." International Finance and Accounting 5.1 (2020).